

Digenis Akritis. Byzantský epos odvojrodém hraničáři, tr. Cikán, Ondřej – Kulháňková, Markéta.
Praha: Pavel Mervart, 2019, 214 s.

Matej Gogola

„Dvojrodý hraničiar“ *Digenis Akritis*, resp. *Digenés Akrités* alebo *Digenis Akritas* a jeho osud v eponymnom diele je spracovaný – preložený v novej monografii grecistu a básnika Ondřeja Cikána a byzantologičky a neogrecistky Markéty Kulháňkovej v publikácii, ktorá vyšla v roku 2019 vo vydavateľstve Pavel Mervart.

Epos o dvojrodod (tzn. synovi kresťanky a moslimu) strážcovi hraníc (z gr. *akra* = hranica; *akritas* = strážca hranice) patrí k najdiskutovanejším a zároveň najprekladanejším byzantským literárnym dielam. V tejto súvislosti však ide o vôbec prvý český preklad najstaršieho zachovaného rukopisu eposu (grottaferratskej verzie, z obdobia prelomu 13. a 14. storočia), ak opomenieme fakt, že kratšiu časť z neho uverejnila už Růžena Dostálová v roku 1990 vo svojej azda najznámejšej publikácii *Byzantská vzdělanost* a v roku 1997 v *Čítanke svetové literatury*.

Ondřej Cikán a Markéta Kulháňková preložili dielo na základe najstaršieho, už spomínaného grottaferratského rukopisu tak, aby súčasným českým (ale i slovenským) čitateľom čo najvernejšie pripomínal originál. To sa domnievajú autori a s tým súhlasí aj autor recenzovanej publikácie.

Novogrécky variant mena hlavného hrdinu *Digenis Akritis* (namiesto transliterácie podľa erasmovskej výslovnosti *Digenés Akrités*) v titule prekladu, zvolili prekladatelia zrejme aj kvôli skutočnosti, že epos je zároveň považovaný za jedno z prvých a najrelevantnejších diel novogréckej literatúry. Ako píšú v úvodnej kapitole, celý epos – tak ako aj jeho hlavný predstaviteľ – je „mnohotvarí“, pretože v sebe spája rysy eposu, románu, hagiografie, kresťanské i moslimské vplyvy, ako aj ľudovú i učenú jazykovú tradíciu (s. 9).

Prekladatelia v podkapitole *K prekladu a komentáru* píšú, že poetickým prekladom dnes chýba ako vedecká precíznosť, tak i porozumenie poetike originálu. Vedecké preklady bývajú často viac mechanické a ignorujú zásadné aspekty pôvodného textu (s. 22). Prekladatelia sa v prvom rade sústredili najmä na poetiku (na čo ich celkom prirodzene predurčilo aj ich profesijné spojenie). V súvislosti s asymetrickým *metrom* eposu je mimoriadne zaujímavé, že *metrum* eposu komparujú s veršom Vítězslava Nezvala v *Básních noci*, v ktorom básnik postupuje rovnako.

Dobrú argumentáciu použili prekladatelia k polemike porovnania časti prekladu s prekladom významnej filologičky, byzantologičky a prekladateľky Růženy Dostálovej (s. 25–29). Na príklade porovnania jej časti textu, ktorý preložila (taktiež podľa grottaferratskej verzie) pre *Čítanku svetové literatury* s aktuálnou verziou, vy počítavajú konkrétne rozdiely a vysvetľujú čitateľovi, na čom pri preklade bazírovali. Ako však sami dodávajú, zrejme aj prechovávanou úctou k profesorke Dostálovej, prízvukujú, že Růžena Dostálová akiste nemala priestor na premýšľanie o všetkých vnútorných súvislostiach textu a nemohla zvoliť vlastný prístup k prekladu tak ako oni – keďže prekladali epos ako celok, s čím sa nedá nesúhlasiť.

Na druhej strane v súvislosti s komparáciami, nemyslím si, že čitateľovi treba hlavnú postavu eposu s niekým asociovať. Ide hneď o úvodné slová, s ktorými sa čitateľ v knihe stretne a taktiež o zadný obal publikácie, kde autori porovnávajú hraničiara s hrdinom literárnych (pre mladšiu generáciu skôr filmových) mayoviek *Old Shatterhand*. Čitateľ, siahajúci po podobnom titule, až tak nedbá na krátke zhrnutie na zadnej časti

obalu knihy. Pokiaľ malo porovnanie „mladého greenhorna“ splniť úlohu marketingového ťaháku, takisto si nemyslím, že čitateľ *Digenis Akritis* je na to odkázaný a je pre tento účel vhodnou cieľovou skupinou. S tým je spätá aj informácia o tom, že Karl May v úvode k románu *Vinnetou* píše, že mu indiáni pripomínajú Turkov (s. 30) a potom náhle premostenie na mapu a samotný preklad diela, je podľa subjektívneho názoru recenzenta, „nie najvhodnejší“. Hoci ako Slovákov mi môže pripodobnenie mladého hraničiara k Jánošíkovi lichotiť, takisto si nemyslím, že asociácia podobného druhu bola potrebná. Čitateľ eposu si sám veľmi dobre vie predstaviť priebeh deja vtiesnaný do ôsmich kníh = kapitol (*O hraničiarovom otcovi*, *O Hraničiarovom narodení*, *Návrat zo Sýrie s matkou*, *Hraničiarove hrdinstvá*, *O zachránenom manželstve*, *O drakovi a o Maximú*, *O Hraničiarovom paláci a najväčšom nešťastí* a *O jeho smrti*) a preto nie je potrebné jeho obrazovnosť determinovať nijakým spôsobom.

Ďalším menším negatívom publikácie, ktorý však podobne ako predchádzajúci, neznižuje

je jeho vedeckú ani umeleckú hodnotu, je nedostatok obrázkov. Azda len zopár farebných záberov grottaferratskej verzie rukopisu by celý text oživilo. Prečo sa v texte nenachádzajú je už ale otázka skôr na vydavateľa, než prekladateľa.

Celý následný preklad (s. 35–165) je veľmi dobre dotvorený výstižným komentárom (s. 169–205), kde sú vysvetlené ďalšie súvislosti deja a historické fakty. Nieкто by mohol namietat na nedostatok informácií o historickej dobe, keď mal hraničiar žiť. V prvom rade však treba mať na zreteli, že ide o preklad a ďalšie a obsiahlejšie zásahy a komentáre by zastreli dôležitosť a originalitu predloženého prekladu. A predovšetkým jeho umeleckú hodnotu.

Na záver musím skonštatovať, že celý epos je decentne a poeticky preložený, za čo treba prekladateľov pochváliť. Nezostáva dodať nič iné, len osobné neskromné prianie, bodaj by sa aj slovenská historiografia a byzantológia mohli pýšiť podobným prekladom, akým je *Digenis Akritis*.

Mgr. Matej Gogola, PhD. / matej.gogola@fmed.uniba.sk

Oddelenie dejín medicíny a zdravotníctva
Ústav sociálneho lekárstva a lekárskej etiky
Univerzita Komenského v Bratislave

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

